

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องคະอະฮุมลชนผ่านคฺุญบะฮฺวันศฺุรฺเพื่อพัฒนาสังคม กรณีศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปใน 4 ด้านดังนี้

5.1.1 ผลการวิจัยด้านความหมายและบทบัญญัติเกี่ยวกับคฺุญบะฮฺ

5.1.1.1 คฺุญบะฮฺคือการเทศนา การปาฐกถา การแนะนำตักเตือนหรือการให้ความรู้โดยผู้นำในศาสนาอิสลามแก่ผู้ร่วมละหมาด ปกติจะใช้เฉพาะในวันศฺุรฺเรียกว่า คฺุญบะฮฺวันศฺุรฺ เป็นการแสดงธรรมเทศนาก่อนที่จะมีการละหมาดวันศฺุรฺด้วยระยะเวลาที่พอเหมาะ เนื้อหาคฺุญบะฮฺส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับศาสนาและเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาและวิถีดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง กระตุ้นให้เกิดการศรัทธาและเกิดความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และยึดมั่นกับสุนนะฮฺของท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ คฺุญบะฮฺเป็นเงื่อนไขของการละหมาดวันศฺุรฺ หากไม่มีการคฺุญบะฮฺ การละหมาดวันศฺุรฺก็มิอาจเกิดขึ้นได้

5.1.1.2 คฺุญบะฮฺมีหลายความหมายและประเภทที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะคฺุญบะฮฺวันศฺุรฺเพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการละหมาดทั้งที่เป็นวาญิบและสุนัต แต่บางครั้งเกิดขึ้นในพิธีกรรมที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับละหมาด ซึ่งคฺุญบะฮฺเหล่านั้นปรากฏในสมัยท่านนบี ﷺ และเกิดขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ สถานที่และเวลา แต่ละประเภทมีความแตกต่างกันด้านรูปแบบและวิธีการ

5.1.1.3 คฺุญบะฮฺวันศฺุรฺมีรูกุนต่างๆ ตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ ทั้งที่เห็นพ้องและเห็นต่างในบางรูกุน บางทัศนะเห็นว่าคฺุญบะฮฺเป็นการตักเตือนทุกคนด้วยการให้คำแนะนำหรือแจ้งข่าวดีให้กำลังใจและข่าวร้ายด้วยโทษสำหรับผู้ละเมิด เริ่มด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ กล่าวปฏิญาณตนความเป็นเอกะของพระองค์ เนื้อหาคฺุญบะฮฺสั้นที่สุดเท่ากับการอ่านตะชะฮฺุดหรืออ่านสามอายะฮฺจากอัลกุรอาน บางทัศนะเห็นว่าคฺุญบะฮฺต้องมีรูกุนและเงื่อนไขต่างๆ ที่คนทั่วไปเข้าใจว่านั่นคือการกล่าวตักเตือนที่เริ่มต้นด้วยการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ และต่อด้วยรูกุนอื่นๆ อาทิ การกล่าวขออภัยพรเศาะละวาตแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ การสั่งเสียเพื่อให้ผู้ฟังยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในทั้งสอง อ่านหนึ่งอายะฮฺจากคัมภีร์อัลกุรอานที่มีความหมายการตักเตือน และการอ้อแก่บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย

5.1.1.4 คฺุญบะฮฺมีเงื่อนไขตามทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ ทั้งที่เห็นพ้องและเห็นต่างในบางเงื่อนไข ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าคฺุญบะฮฺวันศฺุรฺต้องมีสองคฺุญบะฮฺที่สั้นเท่ากับอ่านสุเราะฮฺที่พอเหมาะหรือเสมือนกับกล่าวตักฮิบหรือตะฮฺลิลลาลิกถึงพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการเนียตว่าเป็นการคฺุญบะฮฺถือว่าใช้ได้ สะอาดจากชะดัษเล็กและชะดัษใหญ่ ปกปิดเอาเราะฮฺขณะคฺุญบะฮฺ ยืนขณะนำเสนอคฺุญบะฮฺและนั่งระหว่างสองคฺุญบะฮฺเท่ากับอ่านสามอายะฮฺจากอัลกุรอาน คฺุญบะฮฺแรกยาวกว่า

คุณบะฮ์ที่สอง เคาะฎิบหันหน้าไปยังผู้ฟัง ถึงแม้ผู้ฟังบางคนอาจพิจารณาการได้ยินหรือหลักขณะฟัง คุณบะฮ์ก็ตาม คุณบะฮ์เป็นพิธีกรรมเฉพาะที่เกิดขึ้นในวันศุกร์เท่านั้น

5.1.1.5 คุณบะฮ์เป็นเงื่อนไขสำคัญของการละหมาดวันศุกร์ หากไม่มีการคุณบะฮ์ การละหมาดวันศุกร์ก็มิอาจเกิดขึ้นได้ ทั้งเคาะฎิบและผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์ควรศึกษากฎระเบียบ เงื่อนไขว่าด้วยการนำเสนอและการฟังคุณบะฮ์ตลอดจนสิ่งที่ทำให้การฟังสูญเปล่าโดยไม่ได้รับผลบุญใดๆ ที่สำคัญของคุณบะฮ์วันศุกร์คือการตักเตือนและการให้คำแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังทั้งเรื่องศาสนา วิถีชีวิตและเรื่องอาคิเราะฮ์เพื่อให้ทุกคนเกิดการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

5.1.2 ผลการวิจัยด้านทัศนคติของผู้นำเสนอคุณบะฮ์วันศุกร์

จากการศึกษาด้วยการสอบถามผู้นำเสนอคุณบะฮ์วันศุกร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

5.1.2.1 ผู้นำเสนอคุณบะฮ์ล้วนเป็นผู้มีความรู้ในวิชาศาสนาที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นครูสอนวิชาศาสนาและมีอาชีพอิสระ มีความสามารถด้านการสื่อสารด้วยภาษามลายูและภาษาไทย ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มีการนำเสนอคุณบะฮ์ด้วยภาษามลายูกลางผสมผสานในประโยคด้วยภาษาไทย บางมัสญิดมีการนำเสนอคุณบะฮ์ด้วยภาษาไทยเพื่อให้ผู้ฟังที่ไม่สรรหัดภาษามลายูได้เข้าใจ ส่วนคุณบะฮ์ในจังหวัดสตูลร้อยละ 85 มีการนำเสนอด้วยภาษาไทย ยกเว้นตำบลมีการนำเสนอคุณบะฮ์ด้วยภาษามลายูกลางและแทรกด้วยภาษาไทยในบางประโยค ส่วนคุณบะฮ์ใน 4 อำเภอ จังหวัดสงขลาร้อยละ 65 เป็นการนำเสนอด้วยภาษาไทยถิ่นผสมผสานกับภาษาไทยกลางในบางประโยค ส่วนมัสญิดในอำเภอสะบ้าย้อย เทพา และบางตำบลในอำเภอจะนะและอำเภอนาทวีร้อยละ 45 มีการนำเสนอคุณบะฮ์ด้วยภาษามลายู

5.1.2.2 ผู้นำเสนอคุณบะฮ์ร้อยละ 85 เป็นอิหม่าม เคาะฎิบ และบิหลั่นมีการสลับเวรนำเสนอคุณบะฮ์ ร้อยละ 15 เท่านั้นมีการเชิญบุคคลภายนอกนำเสนอคุณบะฮ์ รูปแบบการนำเสนอคุณบะฮ์ร้อยละ 90 เป็นการอ่านจากหนังสือคุณบะฮ์ที่เป็นเล่มตามหัวข้อที่เคาะฎิบเห็นสมควร บางมัสญิดเคาะฎิบนำเสนอคุณบะฮ์ด้วยภาษามลายูถิ่นโดยไม่ได้อ่านจากหนังสือแต่จะพูดตามถนัดที่ตนได้เตรียมไว้ เนื้อหาคุณบะฮ์ร้อยละ 95 มีการเน้นเรื่องการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ การประกอบอิบาดะฮ์ ยึดมั่นกับอัลกุรอานและอัลฮะดีษ ส่งเสริมเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม การรำลึกถึงความตายและวันอาคิเราะฮ์ ร้อยละ 5 มีการวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันในคุณบะฮ์วันศุกร์

5.1.2.3 ผู้นำเสนอคุณบะฮ์ร้อยละ 95 เห็นว่าช่วงเวลาการนำเสนอคุณบะฮ์ที่เหมาะสมที่สุดอยู่ระหว่าง 15-20 นาที แต่ไม่เกิน 25 นาที โดยแบ่งสัดส่วนคุณบะฮ์แรกยาวกว่าคุณบะฮ์ที่สอง คุณบะฮ์แรกเน้นเนื้อหาสำคัญส่วนคุณบะฮ์ที่สองจะเน้นเรื่องการสรุปผลหรือแทรกด้วยเรื่องที่เป็นเกี่วข้องคิดเตือนสติจากอายะฮ์อัลกุรอานหรืออัลฮะดีษ คุณบะฮ์ที่สองเป็นบทเศาะละวาตแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บทดุอาอ์และบทปิดคุณบะฮ์ด้วยภาษาอาหรับ ร้อยละ 5 เท่านั้นเห็นว่าคุณบะฮ์ควรอยู่ระหว่าง 25-30 นาที ส่วนการนำเสนอคุณบะฮ์สั้นหรือยาวนั้น เคาะฎิบส่วนใหญ่เห็นพ้องว่าการคุณบะฮ์สั้นมีผลต่อผู้ฟังมากกว่าคุณบะฮ์ยาว เพราะจะทำให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์มากพอสมควรและมีผลต่อการให้ความสนใจในการฟังคุณบะฮ์มากกว่า

5.1.3 ผลการวิจัยด้านทัศนคติของผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์

จากการศึกษาด้วยการสอบถามผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

5.1.3.1 ผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์มีความหลากหลายด้านวัยวุฒิ การศึกษาทั้งด้านศาสนา ด้านสามัญ อาชีพ และความสามารถด้านการใช้ภาษาในการสื่อสาร ร้อยละ 82 สามารถเข้าใจภาษามลายู และภาษาไทย ยกเว้นบางตำบลในจังหวัดปัตตานีที่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร เช่นเดียวกับจังหวัดสตูล และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลาซึ่งคนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารยกเว้นบางตำบลที่มีการใช้ภาษามลายูในการสื่อสารและนำเสนอคฤภวะฮวันศุกร์ ผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์ร้อยละ 85 จบการศึกษาระดับขณะวัยขึ้นไป และจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีอาชีพหลากหลายขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งของมัสญิด

5.1.3.2 ผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์ร้อยละ 73 เห็นว่าการฟังคฤภวะฮจากเคาะฎิบที่สลับกันทุกสัปดาห์ดีกว่าฟังคฤภวะฮจากเคาะฎิบคนเดียวถึงแม้จะอ่านในหนังสือที่มีเนื้อหาหลากหลายก็ตาม ร้อยละ 82 เห็นว่าคฤภวะฮด้วยการพูดหรือบรรยายตามถนัดดีกว่าคฤภวะฮที่เคาะฎิบอ่านจากหนังสือ ร้อยละ 95 เห็นว่าคฤภวะฮที่มีผลต่อผู้ฟังคือคฤภวะฮที่เคาะฎิบใช้ภาษาถิ่นที่คนส่วนใหญ่เข้าใจง่ายและให้ความสนใจมากกว่าการใช้ภาษากลาง มีความรู้สึกว่าได้รับคำแนะนำจากผู้รู้เรื่องศาสนาที่ใกล้ชิดตัว รู้ปัญหาและทางแก้ไขให้กับชุมชน ร้อยละ 5 เห็นว่าควรอนุรักษ์ภาษากลางเพื่อให้ผู้ฟังภาษาทางการและเป็นวิชาการมากกว่าภาษาถิ่น ร้อยละ 57 เห็นว่าควรนำเรื่องใกล้ตัวหรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมปัจจุบันนำเสนอเพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์มากที่สุด

5.1.3.3 ผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์ร้อยละ 87 เห็นว่าคฤภวะฮที่ดีควรอยู่ในช่วงระหว่าง 15-25 นาที แต่ไม่เกิน 30 นาที คฤภวะฮสั้นดีกว่าคฤภวะฮยาว คฤภวะฮแรกยาวกว่าคฤภวะฮที่สอง ร้อยละ 89 เห็นว่าเนื้อหาคฤภวะฮควรเน้นการให้ความรู้ใหม่และตักเตือนเรื่องศาสนาถึงแม้เป็นเรื่องราวในอดีตแต่ควรที่จะนำเสนอให้รูปแบบใหม่ที่ทันสมัยมากขึ้น โดยนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้ที่หลากหลายหัวข้อ และเนื้อหาเหมาะสมให้เป็นการนำเสนอที่ดึงดูดผู้ฟัง ร้อยละ 95 เห็นว่าควรเน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการยึดมั่นในอัลกุรอานและอัลฮะดีษ แทรกด้วยเรื่องความรู้เกี่ยวกับการประกอบอบิดะฮ์ และการขัดเกลาจิตใจเพื่อให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรม

5.1.3.4 ผู้ฟังคฤภวะฮวันศุกร์ร้อยละ 85 เห็นว่าความรู้ที่ได้จากคฤภวะฮเป็นความรู้ที่เคยศึกษามาแล้ว เคาะฎิบเพียงแค่เรียบเรียงให้เป็นเนื้อหาและประโยคใหม่ บางครั้งเนื้อหาคฤภวะฮเป็นเรื่องเก่าที่คนส่วนใหญ่รู้จากแหล่งต่างๆ แต่ยอมฟังได้เพราะถือว่าเป็นการตักเตือนและสกิดความรู้สึกรับการตักเตือน เพราะเรื่องศาสนาไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องใหม่เสมอ เรื่องเก่าก็ยังคงใช้ได้หากนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ส่วนผู้ฟังร้อยละ 15 ตอบว่าเนื้อหาคฤภวะฮเป็นความรู้ใหม่ที่ยังไม่เคยฟังจากที่ไหนมาก่อน จึงสนใจที่จะฟังและติดตาม

5.1.4 ผลการวิจัยด้านศักยภาพของคฤภวะฮวันศุกร์เพื่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาเรื่องศักยภาพของคฤภวะฮวันศุกร์เพื่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยพบว่า คฤภวะฮวันศุกร์เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นทุกครั้งก่อนละหมาดวันศุกร์ที่ผู้ร่วมละหมาดจำนวนหนึ่งฟังอย่างตั้งใจ มีนัยของการตะอวะฮ์ให้ทุกคนทำความดี และละเว้นความชั่ว มี

เนื้อหาเน้นการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และการยึดมั่นในหลักคำสอนของพระองค์ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความเป็นคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิต คุณบะฮฺมีศักยภาพในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างดีหากผู้นำเสนอ มีทักษะการนำเสนอ มีการเตรียมตัวด้านเนื้อหา นำเสนอเป็นลำดับวรรคตอนที่น่าฟัง เรียบเรียงเนื้อหาที่ผู้ฟังเข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่สละสลวย ชัดถ้อยชัดคำ มีความบริสุทธิ์ใจและสัจจะวาจา มีความสง่างามด้านบุคลิก มีความรู้ทั้งเรื่องศาสนาและทันต่อเหตุการณ์ มีทัศนคติที่กว้างไกล เข้าใจสภาพชุมชน รู้ถึงปัญหาและสามารถให้คำแนะนำทางออกแก่ผู้ฟัง นำเสนอเรื่องใกล้ตัว ตรงประเด็น เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่การเป็นบ่าวที่ดีของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ได้รับความโปรดปรานทั้งโลกนี้และอาคิเราะฮฺ ห่างไกลจากปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้การนำเสนอเป็นอุปสรรคต่อการเข้าใจของผู้ฟัง

ส่วนผู้ฟังคุณบะฮฺซึ่งเป็นมวลชนที่มีวิญญูติ คุณวุฒิ ความเข้าใจภูมิหลังการศึกษาและความเข้าใจที่แตกต่างและหลากหลาย ควรฟังคุณบะฮฺด้วยความตั้งใจทั้งกายและสติปัญญา มุ่งมั่นที่จะรับข้อแนะนำจากเคาะฎิบโดยตรงอย่างต่อเนื่องสัปดาห์ละครั้งตลอดทั้งปีมี 52 ครั้ง รวมกับ 2 คุณบะฮฺในวันตรุษ หากเคาะฎิบหรือคณะกรรมการบริหารมัสญิดมีการเรียบเรียงหัวข้อและเนื้อหาคุณบะฮฺอย่างมีระบบตามลำดับและเป็นขั้นตอน มีเนื้อหาเป็นวิชาการ มีการบันทึกเสียงและภาพเผยแพร่ทางสื่อต่างๆ และมีการจัดพิมพ์เนื้อหาเพื่อให้สังคมได้ติดตามอย่างต่อเนื่อง คุณบะฮฺก็จะกลายเป็นหลักสูตรพัฒนาสังคมด้วยเนื้อหาที่ทุกคนสามารถรับประโยชน์จากการนำเสนอไม่เฉพาะแก่ผู้ร่วมละหมาดในมัสญิดเท่านั้น แต่รวมถึงทุกเพศ ทุกวัยในสังคมด้วย สังคมจะได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆ สมกับเป็นประชาชาติที่ได้รับการยกย่องจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นประชาชาติที่ดีเลิศ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องศักยภาพของคุณบะฮฺวันศุกร์เพื่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยพบว่าการวิจัยที่ควรนำอภิปรายได้ดังนี้

คุณบะฮฺวันศุกร์เป็นพิธีกรรมสำคัญที่มีรูกุ่นและเงื่อนไขทั้งก่อนและระหว่างการนำเสนอ มีหลักฐานที่ปรากฏในคำภีร์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ และมติเอกฉันท์ (อิญมาอ) และทัศนคติของบรรดาอุลมะฮฺในมัซฮับต่างๆ แต่ทุกท่านเห็นพ้องว่าคุณบะฮฺเป็นเงื่อนไขสำคัญของการละหมาดวันศุกร์ หากไม่มีการคุณบะฮฺการละหมาดวันศุกร์มีอาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งเมื่อรวมเงื่อนไขและรูกุ่นทั้งหมด คุณบะฮฺจะออกมาในรูปแบบของการนำเสนอที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความรู้ การดักเตือน การชี้แนะที่เกี่ยวกับชีวิตบนโลกนี้จนถึงอาคิเราะฮฺ

คุณบะฮฺวันศุกร์มีมาตั้งแต่สมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเกิดขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยบรรดาเคาะฎิบผู้สืบสานภารกิจสำคัญในการนำเสนอเพื่อให้ผู้ร่วมละหมาดได้เข้าใจและรับหลักการอิสลามด้วยการศรัทธามั่นและปฏิบัติจนกลายเป็นผู้ที่ยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการศรัทธา ปฏิบัติศาสนกิจ และศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้ศาสนาของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ดำรงอยู่และคงไว้ซึ่งความสมบูรณ์แบบจนถึงวันกิยามะฮฺ

กฎบะฮฺวันศุกร์เป็นส่วนหนึ่งของตะอวะฮฺมวลชน เคาะฎิบควรวางแผนล่วงหน้า เนื่องจากมีผู้ฟังจำนวนมากรวมตัวในมัสญิดทุกวันศุกร์โดยไม่จำเป็นต้องเชิญชวนด้วยวิธีอื่นใด เว้นแต่ด้วยการอะซานเรียกร้องให้คนในชุมชนรวมตัวกัน หากการรวมตัวที่มีสญฺิดในวันอื่นที่ไม่ใช่วันศุกร์อาจเกิดขึ้นได้ไม่ยากด้วยเหตุผลบางประการที่อาจหาได้ยาก

ช่วงการนำเสนอกฎบะฮฺเป็นช่วงเวลาสำหรับผู้ร่วมละหมาดส่วนใหญ่อยู่ในมัสญิดและพร้อมที่จะฟังกฎบะฮฺ เคาะฎิบควรถือโอกาสดังกล่าวนำเสนอเนื้อหาที่ประโยชน์ต่อผู้ฟังโดยนำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักการศาสนา วิถีชีวิต อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่องด้วยปัจจัยหลายประการ ประกอบกับเชิญชวนให้ผู้ฟังทุกคนยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มีหลักศรัทธาที่หนักแน่น อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมที่มีคุณธรรม

การนำเสนอกฎบะฮฺจะเกิดประสิทธิผลต่อผู้ฟังมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยทั้งปัจจัยบุคคลและวิธีการนำเสนอ คนสำคัญในการนำเสนอกฎบะฮฺคือเคาะฎิบที่ควรมีทักษะความสามารถในการนำเสนอด้วยหัวข้อและเนื้อหาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน ระดับการศึกษาของผู้ร่วมละหมาด คำนี้ถึงปัจจัยที่จะนำไปสู่การนำเสนอกฎบะฮฺที่มีผลต่อผู้ฟัง กฎบะฮฺควรเป็นเนื้อหาที่กะทัดรัด พอเหมาะกับเวลา ตอบโจทย์หัวข้อ เสียงชัดเจน ทันท่วงทีเหตุการ์ณ

จากการสำรวจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการสอบถามเคาะฎิบผู้นำเสนอ กฎบะฮฺและผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์ ตำบลละ 1 มัสญิด พบว่าส่วนใหญ่มีการจัดเวรผู้นำเสนอกฎบะฮฺแต่ละวันศุกร์ เคาะฎิบส่วนใหญ่จะอ่านกฎบะฮฺจากหนังสือกฎบะฮฺที่ถูกรวมเป็นเล่ม โดยเลือกหัวข้อที่ควรอ่านแก่ผู้ร่วมละหมาด เนื้อหากฎบะฮฺเน้นเรื่องการประกอบอ๊ิบาตะฮฺ คุณธรรมและจริยธรรม การมีจิตสำนึกในหน้าที่การงาน การรำลึกถึงความตายและเรื่องเกี่ยวกับชีวิตหลังจากตายจนถึงอาคิเราะฮฺ ส่วนผู้ฟังกฎบะฮฺทุกมัสญิดเห็นว่ากฎบะฮฺเป็นการตักเตือนให้ทุกคนอยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม ผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่ค่อยพอใจกับการฟังกฎบะฮฺด้วยหลายเหตุผล อาทิ เคาะฎิบไม่มีทักษะ เสียงไม่ค่อยชัด เนื้อหาไม่เป็นปัจจุบัน อ่านจากหนังสือที่เคยอ่านในกฎบะฮฺมาแล้วหลายครั้งและใช้ภาษากลางที่ผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่สันทัด

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องศักยภาพของกฎบะฮฺวันศุกร์เพื่อพัฒนาสังคม กรณีศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน 3 ด้าน ดังนี้

5.3.1 การนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ควรนำไปดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้ดังต่อไปนี้

5.3.1.1 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่สู่สาธารณะ โดยนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวกับการนำเสนอกฎบะฮฺเพื่อให้นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้รู้ถึงความหมายและประวัติความเป็นมาของการกฎบะฮฺ คุณลักษณะของเคาะฎิบ เคาะฎิบที่ฟังประสงค์

5.3.1.2 นำข้อเสนอแนะจากบรรดาเคาะฎิบและผู้ฟังกฎบะฮฺไปใช้ในการพัฒนาวิธีการนำเสนอกฎบะฮฺวันศุกร์ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้ฟังและอาจเกิดการพัฒนามาในชุมชนและสังคมต่อไป โดยมอบข้อมูลดังกล่าวแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อนำไป

พิจารณาในการจัดอบรมวิธีการนำเสนอคุณสมบัติที่เป็นมาตรฐานในลำดับต่อไป และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวในอินเทอร์เน็ตแก่ผู้สนใจทั่วไป

5.3.1.3 นำผลการวิจัยครั้งนี้มอบให้กับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อวางแผนนโยบายและดำเนินการพัฒนาบุคลากรที่ดำรงตำแหน่งประจำมัสยิดทั้งอิหม่าม เคาะฎิบ และผู้นำเสนอคุณสมบัติทั่วไปที่ได้รับเชิญให้คุณสมบัติตามมัสยิดต่างๆ ให้มีทักษะและความสามารถในการนำเสนอคุณสมบัติที่มีผลต่อผู้ฟัง โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง

5.3.1.4 สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรเชื่อมต่อโดยตรงกับบรรดาอิหม่ามหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการคุฏบะฮ์วันศุกร์ทุกมัสยิดให้มีการนำเสนอคุฏบะฮ์แรกในเนื้อหาเดียวกันโดยกำหนดหัวข้อและเนื้อหาพอสังเขป ส่วนคุฏบะฮ์ที่สองจะมอบให้กับเคาะฎิบแต่ละมัสยิดนำเสนอคุฏบะฮ์ในเนื้อหาที่ทุกท่านเห็นความเหมาะสม พร้อมกับเสริมนโยบาย ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ จากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามฯ ที่จะประชาสัมพันธ์ให้ผู้ฟังทุกคนทราบทุกสัปดาห์

5.3.1.5 ทุกมัสยิดควรมีการจัดเวรการนำเสนอคุฏบะฮ์ ด้วยการจัดทำตารางผู้นำเสนอคุฏบะฮ์ประจำเดือนพร้อมกับหัวข้อคุฏบะฮ์ หรือด้วยการจัดทำตารางคุฏบะฮ์ประจำ 6 เดือนหรือประจำปีที่มีรายชื่อบรรดาเคาะฎิบทั้งบุคคลภายในและบุคคลภายนอกสลับกันพร้อมกับติดประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนรับทราบ

5.3.1.6 ขณะมีการนำเสนอคุฏบะฮ์ที่มีมัสยิดควรถ่ายทอดสดทาง Face book Live หรือด้วยการอัดเสียงและภาพลงอินเทอร์เน็ตในระบบต่างๆ เพื่อให้ผู้สนใจทั่วไปสามารถย้อนดูและฟังในภายหลังได้ หรือเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ออนไลน์ หรือทางวิทยุชุมชน หรือรวบรวมภาพและเสียงคุฏบะฮ์แจกจ่ายให้กับผู้สนใจทั่วไป หรือขายในราคาพอเหมาะเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมกิจการมัสยิด

5.3.1.7 หากมีนโยบายที่จะรวบรวมเนื้อหาคุฏบะฮ์ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ควรวางนโยบายให้เคาะฎิบทุกท่านเขียนเพื่อลงในสื่ออินเทอร์เน็ตที่ทุกคนสามารถติดตามและได้รับประโยชน์จากเนื้อหาดังกล่าว ถึงแม้ขณะนำเสนอคุฏบะฮ์นั้นเคาะฎิบนำเสนอด้วยปากเปล่าโดยไม่ได้อ่านตามเนื้อหาที่ถูกเขียนไว้ทุกข้อ แต่เนื้อหาที่เป็นเอกสารดังกล่าวจะกลายเป็นหลักฐานสำคัญในการอ้างอิงทางวิชาการหรือจะกลายเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจทั่วไปที่จะอ้างอิงเนื้อหาและเป็นทานสำหรับผู้เผยแพร่ความรู้ที่จะกลายเป็นผลบุญอันล้ำค่ายิ่ง

5.3.2 การพัฒนาเคาะฎิบผู้นำเสนอคุฏบะฮ์

5.3.2.1 สืบเนื่องจากการสำรวจข้อมูลด้วยการสอบถามเคาะฎิบในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า ระดับการศึกษาของบรรดาอิหม่าม เคาะฎิบ และเคาะฎิบรับเชิญอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 20 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี และร้อยละ 5 ที่จบการศึกษาระดับปริญญาโท ส่วนการศึกษาด้านสามัญของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวปรากฏว่าร้อยละ 80 จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และร้อยละ 20 อยู่ระหว่างอนุปริญญาถึงปริญญาตรี

5.3.2.2 การพัฒนาเคาะฎิบและผู้นำเสนอคุฏบะฮ์ควรให้มีการพัฒนาทั้งระบบอย่างต่อเนื่อง อาทิ จัดอบรมในด้านความสามารถในการเลือกหัวข้อและเนื้อหาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน การเรียบเรียงเนื้อหา การใช้ภาษาที่คนส่วนใหญ่เข้าใจง่าย การใช้เวลาที่พอเหมาะกับเนื้อหา การ

คาดหวังต่อความสำเร็จในการนำเสนอคุณบะฮุ การโน้มน้าวให้ผู้ฟังให้ความสนใจที่จะฟังคุณบะฮุ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรวางแผนและนโยบายการพัฒนาสังคมผ่านคุณบะฮุ วันศุกร์และควรมีการประเมินผลในบางโอกาส

5.3.2.3 การคัดเลือกผู้ที่จะดำรงตำแหน่งอิหม่าม เคาะฎิบ บิหลัน ควรให้มีการสอบวัดและประเมินผลด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวเป็นผู้ที่มีทักษะ ความสามารถในการบริหารจัดการมัสญิด การเป็นผู้นำละหมาด การสอนและถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ชุมชน การนำเสนอคุณบะฮุวันศุกร์ที่มีผลต่อผู้ฟัง ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดควรดำเนินนโยบายนี้ เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาทั้งด้านศาสนาและวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

5.3.3 การทำวิจัยครั้งต่อไป

จากศึกษาเรื่องศักยภาพของคุณบะฮุวันศุกร์เพื่อพัฒนาสังคม กรณีศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการทำวิจัยครั้งต่อไปเพื่อเป็นการต่อยอดและขยายผล ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพชุมชนด้านกิจการศาสนาโดยใช้มัสญิดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติ และร่วมกันผลักดันเพื่อให้คุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. นโยบายของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่มีต่อการบริหารจัดการมัสญิด โดยเน้นที่การคัดเลือกผู้ที่จะดำรงตำแหน่งอิหม่าม เคาะฎิบ และบิหลันด้วยการสอบ ด้านทักษะความสามารถ